

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած մեջազիով կամ լեզվով
մեջազիներ կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԽՍՀՄ ՄԱՏԺՈՂԿՈՄԱՏ

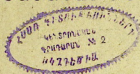
ԾԽԱԽՈՏԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓՈՐՁԱԿԱՅԱՆ

633.71:632

Լրաց.

632:633.71

Ծ Խ Ա Խ Ո Տ Ի
ԾԻԹԻԼԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
Ո Ւ
ՎՆԱՍԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

ԾԽԱԽՈՏԱԳՈՐԾԻ ԹԵՐԹՈՒ ՈՒ 4

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԳՅՈՒՂԱՐԱՏԻ ՏԳԱՐԱՆ

1933

ԳՅՈՒՂՆԵՐՍԻ ՏՊԱՐԱՆ

ՊԱՏՎԵՐ 32

ԳԼԱՎԻՏ 8453

000

ԾԻԱԽՈՏԻ ԾԻԹԻԼԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ- ՆԵՐՆ ՈՒ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Մեր դուգաւանտեսութեան և մասնավորապէս ծխախոտա-
դործութեան սոցիալիստական զարգացումը հրամայական խնդիր է
գնում մեր առաջ բերքատուութեանը բարձրացնել վոչ միայն քա-
նակապետ, այլ և վորակապետ:

Ծխախոտի բերքի թէ քանակը և թէ վորակը հաճախ պա-
կասում է դանադան հիվանդութեաններից ու վնասատուներից
վորոնք նախ յերևում են շիթիլանոցներում, ապա դաշտ փոխա-
դրված շիթմիլի հետ փոխադրվում են ծխախոտի տնկարանները և
այնտեղ էլ շարունակում իրենց ավերիչ դործունեությունը:

ԾԻԱԽՈՏԻ ԾԻԹԻԼԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ԴԵՍ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Ծխախոտի շիթիլների հիվանդութեանների մասին խոսելիս
ամենից առաջ պիտի տեսնել, վոր մեր նախկին թերթիկներում նըշ-
ված բոլոր միջոցառումները ճշտորեն կատարելը (շերմոցներ պատ-
րասելը, շիթիլների խնամքը և այլն) խոշոր նշանակութեան ու-
նեն շիթիլանոցները հիվանդութեանների կործանարար ազդեցու-
թեանից փրկելու դործում: Յեւ այդ շատ հասկանալի յե, վորով-
հետեւ հիվանդութեանների դեմ պայքարելու ամենալավ ձևն է
չթողնել, վոր հիվանդութեանը շիթիլանոց մտնի, իսկ այդ կարե-
ւի յե անել շիթիլանոցն ու նրա հետ կապված բոլոր իրերը ախ-
տահանելով:

Ծխախոտի շիթիլի ամենատարածված և վտանգավոր հիվան-
դութեանը շիթիլի փտումն է, արմատի փտումը և բակտերային
չեղտութեանը (տերեւների վրա բծեր առաջանալը):

ՇԻԹԻԼԻ ՓՏՈՒՄ հիվանդութեանն առաջացնում է մանրա-
դիտակով միայն տեսանելի մի պարագիտ, վոր կոչվում է Վրիտ-
նում:

Այս հիվանդութեան նշանները հետևյալներն են.

1) Ջերմոցի վորոշ տեղերում շիթիլները թառամում են ու
պառկում, վորից տեղ-տեղ նույնիսկ բացվում է շերմոցի հողի մա-
կերույթը:

2) Փախվում և շիթիլի դուխը, վոր պատնում և կեղտոտ-կանաչավուն կամ դարնչագույն:

3) Զերմոցի յերեսի հողը շարունակ խոնավ և լորձունքոտի պես և մնում:

Այս հիվանդութիւնը սովորաբար յերևում և այն ժամանակ, յերբ շիթիլն արդեն բավական մեծացել և և խիտ մասսայով ծածկել շերմոցը:

Այս հիվանդութիւնն առաջացմանը նպաստում և առաջ, խոնավ յեղանակը, հողի չափից ավելի խոնավութիւնը շերմոցներում և չափից ավելի խիտ շիթիլը: Այս պայմաններում թույլ հողմահարում և լինում, շիթիլների մեջ կանգնած և մնում խոնավ ողբ, վորից նրանք չափազանց նրբանում են և հեշտութիւնը հիվանդանում են այդ սունկով, վորն ամենից շատ տեղավորվում և շիթիլի ցողունների վրա, հենց հողի մակերեսին և առաջացնում և փտում:

Շիթիլի փտումը շատ դժվարութիւնք և բուժվում, ուստի և այդ հիվանդութիւնն դեմ պայքարելու հիմնական միջոցը, հիվանդութիւնը կանխելն է: Ամենից առաջ ընտրում, պոկոտում են բոլոր հիվանդ շիթիլները և վառում: Վոչ մի դեպքում չի կարելի հիվանդ շիթիլները նետել կաժանների մեջ կամ շիթիլնոցի մատերքը, վորովհետև դա կնպաստի հիվանդութիւնն հետագայ տարածմանը: Հիվանդ շիթիլներից մաքրված տեղը անվարակելի յեն դարձնում, այսինքն վոհնչացնում են վառակը, վորպեսզի չանցնի առողջ շիթիլներին: Դրա համար վարակված տեղի վրա կամ ծծումք են ցանում, կամ թե լվանում են պղնձարջասպի ուժեղ լուծույթով (300 դր. 1 դույլ ջրին): Այդ լուծույթն աշտոկապիտի լցնել վարակված տեղի վրա, վոր առողջ շիթիլների վրա չթափվի:

Մրանից հետո պետք և մի շարք նախապատշաճիան միջոցներ ձեռք առնել, վորպեսզի մնացած առողջ շիթիլները չհիվանդանան: Դրա համար պետք և շերմոցները բանալ, վոր ող խաղա և մակերևույթը չորանա: Յեթն շերմոցը շատ և խոնավ, պետք և մի քանի որով դադարեցնել ջրելը, վորպեսզի հողի մակերեսը շարունակ խոնավ չմնա, այլ հնարավորութիւն ունենա չորանալու: Վառակված շերմոցների շիթիլը լավ և ջրել պղնձարջասպի թույլ լուծույթով (1 դույլ ջրին 25 դր.), ապա վորդով մաքուր ջրով:

Պղնձարջասպը պետք և ջրի մեջ լուծել նախորոք փռիացնելուց հետո և անպայման փայտի կամ կավե ամանի մեջ և վոչ մի դեպքում թիթեղի ամանի մեջ:

Լազ և նաև բոլոր շիթիկների վրա թեթևակի ծծումքի փռնի ցանկը, ըստ վորում ծծումքի փռնի ցանկը կարելի չե միայն տաք ու չոր յեղանակին, վորովհետև խոնավ յեղանակին ծծումքը չի ներդարծում։ Այդ նպատակի համար կարելի չե գործածել հատուկ փռնաթիչ կամ ուղղակի ցանցառ կտորից կարված տոպրակը։

Ավելի լավ հետևանք ե ունենում շիթիկին 1 տոկոսանոց բորոքայան հեղուկ սրակելը։ Այդ հեղուկը պատրաստվում ե հետևյալ կերպ. 1 գուլլ ջրին վերցնում են 120 գր. պղնձարջնապ և 120 գր. լավորակ, անպայման չհանգցրած կիր։ Պղնձարջնապը լուծվում ե քիչ քանակութեամբ տաք ջրի մեջ, ապա վրան սառը ջուր ե լցվում մինչև գուլլի կեսը։ Մի ուրիշ ամանի մեջ քիչ քանակութեամբ ջրով հանգցվում ե ամբողջ կիրը և կիրը լիովին հանգչելուց հետո նրա վրա ես կես գուլլ ջուր են ավելում։ Այս այդ յերկու լուծույթները խառնում են իրար մի յերրորդ ամանի մեջ, շարունակ խառնելով մի վերևն ըմպով։

Կանոնավոր պատրաստած բորոքայան հեղուկը իր մեջ պղնձարջնապի մնացորդներ չախտի ունենա, հակառակ դեպքում սրակելիս կարող ե վառել շիթիկները։

Պատրաստված բորոքայան հեղուկի կանոնավորութեանը կարելի չե պարզել դանակի վաշտուն ընդանի միջոցով, վորը յիթե մի քանի րոպե զցվի հեղուկի մեջ, չպետք ե ժածկվի պղնձի փռնով։ Իսկ յիթե պղնձարջնապի մնացորդներ կան, անհրաժեշտ ե ելի կիր ավելացնել։

Սրակումը պետք ե կատարել վաղ առավոտյան կամ յերեկոյան, բայց վոչ շոգ ժամանակ և այն ել ցնցուղի մանրածակոտի մաղի միջոցով։

Բորոքայան հեղուկը պետք ե գործադրել պատրաստելուց անմիջապես հետո, վորովհետև, յերկուր մնալուց նա փշանում ե։ Սրակելուց առաջ հեղուկը պետք ե ցնցել։

Ծխախոտի շիթիկի մյուս բաղադրան տարածված հիվանդութեանն արմատի փռումն ե, վոր առաջանում ե գտիելյավրած կոչվող պարադիատային սուսկերից։

Այս հիվանդութեանն առաժմանը նպատարում են նույն պայմանները, ինչ վոր վերը նկարագրեցինք։

Արմատի փռման հիվանդութեան նշանները հետևյալներն են. շիթիկը դեռ փոքր ժամանակից շատ դանդաղ և անուշ ու թուլ և դարձանում։ Շիթիկն աստիճանաբար սկսում ե դեղնել և բոլոր տերևները մոգանում ու չորանում են։ Հիվանդ շիթիկի համարյա

քորոր արմատները մուգ գույն են ստանում և փչանում։ Այգալիսի շիթիկներին հողի մակերեսին մոտ աճում են նոր, առողջ արմատներ, վորոնց ողնությամբ շիթիլը մի կերպ պահում և իր գոյությունը։ Յեթե այգալիսի նոր արմատներ չառ առաջանան, այդ դեպքում շիթիլը կարող և ուղղիկ, հակառակ դեպքում նա, կվոջնչանա։ Դրա համար ել պետք և աշխատել այնպես անել, վոր հիվանդացած շիթիկներին նոր արմատներ առաջանան։ Դրա համար անհրաժեշտ և շիթիլանոցի վրա ավելացնել ջերմոցային խառնուրդ—հողի, փտված քի և ավաղի, նաև շոգ որերին ստվեր դնել։ Ջերմոցի վրա։ Բացի այդ, լավ և պարտադարձացնել ջուր տալ ձմեռաթիթվուտային ամռնի ընթացքում։

Արմատի փտման հիվանդության յերևան դալուն պես պետք և ջերմոցից ընտրել հիվանդ շիթիկները, վորնչացնել և այդ տեղերը անվարակելի դարձնել այնպես, ինչպես վերը նշված և շիթիլի փտման մասին։

Շիախոտի շիթիլին մեծ փնաս և պատճառում նաև չեչոտություն (ржавца) կոչվող հիվանդությունը, վոր յերևան և զալիս դանադան ձևի ու գույնի բծերի կերպարանքով։ Շիթիլի տերևների վրա բծեր կարող են առաջանալ դանադան պատճառներով, սակայն ամենավտանգավոր չեչոտությունն այն և, վոր առաջանում և հատուկ առաջացնող բակտերիաների միջոցով։ Այդ բակտերիաներն ապրում են շիթիլի վրա, ընդունակ են վարակել շատ արագ տարածելու ամբողջ շիթիլանոցում և առաջացնելու շիթիկների մասսայական հիվանդություն ու փչացում։

Այս հիվանդությունն սկսվում և նրանով, վոր տերևների վրա, սովորաբար նրանց յեզերերին յերևում են մուգ—մոխրագույն բծեր, վորն աստիճանաբար տարածվում և ամբողջ տերևի վրա և փտեցնում և այն։ Յերբեմն փտումը տերևներից անցնում և ցողունին և շիթիլը ծովում ե։

Վերը նկարագրած շիթիլի փտում հիվանդությունից այս տարբերվում եր նրանով, վոր շիթիլի փտումն սկսվում և ցողունից, իսկ չեչոտությունը տերևներից։

Առանձնապես կարևոր և չեչոտություն հիվանդությունը անանչել շիթիլը դառն փոխադրելու ժամանակ, վորովհետև հիվանդ շիթիլը դառն տեղափոխելուց հաճախ այդ հիվանդությամբ վարակվում և ամբողջ շիախոտի դառնում։

Յեթե շիթիլանոցում բակտերային չեչոտություն և նկատվում, հենց սկզբից պետք և այդ հիվանդության առաջն առնել։

Դրա ամենապարզ ձևն է վարակի ընկրին յեռացրած ջուր լցնել, ապա ցանել մի քանի սանտիմետր հաստությամբ ջերմոցային խառնուրդ։ Պետք է ցանել վարակուածից ազատված հող։ Վարակված տեղերը յեռացրած ջուր ցանելիս պետք է այդ տեղի ջուրը մի քանի առողջ շիթիկների վրա ևս ջուր ցանել, վորովհետև նրանք կարող են արդեն տնկատեղի կերպով վարակված լինել։ Մյուս կարևոր միջոցը շիթիկներին բորոքայան հեղուկ սրակելն է։ Այդ հեղուկը պիտի սրակել յուրաքանչյուր 5—7 որը մեկ անգամ։

Վարակի ընկրի վոնչաացումը և բորոքայան հեղուկ սրակելու աշխատանքը պիտի կատարել տնկելու համար շիթիկ հանելուց առաջ, վորովհետև այդ աշխատանքը կարող է նպաստել վարակի տարածմանը։

Վոչ շատ շուտ, անձրևային յեղանակը շատ բարենպաստ պայման է չնչոտության դարգացման համար։ Հիվանդությունն էլ ավելի լրջանում է, յերբ տեղեկների վրա յերկար ժամանակ մնում են ջրի կաթիլները։ Դրա համար էլ ջերմոցների շիթիկներն ապահովելու համար այդ ժամանակ պահանջվում է չափավոր ջրել և քամհարել։

ՄԻԱԽՈՏԻ ՇԻԹԻԼԻ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԸ

Շիթիլի ամենավտանգավոր միաստուռն արջուկն է, վորին շատ շրջաններում անվանում են իշախառանչ, վորոշ տեղեր էլ ուղղակի խառանչ։ Այդ միջատն ապրում ու մնացնում շատ տեղերի և շատ տեսակի բույսերի։ Իշախառանչն առանձնապես շատ մնացնում է առաջին ծախուտի շիթիկներին։ Շիթիկանոցում նա իր համար անցքեր է փորում և կոծում է շիթիկների արմատները։ Կողի տակ յեղած մատերը Արջուկի (իշախառանչի) սիրած տեղերն են գոմաղբի կույտերը և հողի փռված շերտերը, մանավանդ ջերմոցներն ու մարդերը, վորտեղ նա սնունդ վորոնելիս շարունակ անցքեր է փորում, հողը դուրս բերում գետնի յերեսը, վորից շիթիլը տեղտեղ թառամում է, դեղնում և նույնիսկ բոլորովին չորանում։ Դրա համար էլ հարկավոր է հաճախ նայել բոլոր ջերմոցները և իշախառանչի բացած անցքերը փակել ձեռքով կամ փոքրիկ պնդոցներով։ Սակայն այդպիսի հաճախակի ճնշումները մնացում են շիթիկին նրանով, վոր դրանից շիթիլը ծովում է և յնկթարկվում հիվանդությունների, իսկ հասունացած շիթիկն ընդհանրապես ճնշել չի կարելի։

Բանի վոր իշախառանչը համարյա յուրաքանչյուր ջերմոցի

մետական բնակիչն և հանդիսանում, դրա համար ել հենց շերմոցը պատրաստելիս պետք և միջոցներ ձեռք առնել, վոր ինտիստանչն ու նրա թրթուռը գոմաղրի հետ չնկնեն շերմոցի մեջ: Դրա համար շիթիլանոցները պիտի պատրաստել աֆալիսի տեղերում, ուր այդ ֆիստատունները շատ չեն լինում: Միաժամանակ շերմոցը պատրաստելիս պետք և նրա մեջ մտցնել փաթիլյան կանաչից, ալյուրից ու յուզից պատրաստած գրավչանյութ, վորի պատրաստման ձևերի մասին ասված և ձերմոցները պատրաստելու թերթիկի մեջ: Այստեղ միայն կասենք, վոր յեթե հողի մեջ մտցված գրավչանյութը բավական չլինի ինտիստանչները վոչնչացնելու համար, աֆալիսից ալյուրով և գրավչանյութը կտրելի յե հետո ել մտցնել հողի մեջ, վոչ այնքան խորը, կամ ուղղակի մտցնել ինտիստանչի փորած անցքերի մեջ: Այստեղ անհրաժեշտ և հիմել, վոր փաթիլյան կանաչն ուժեղ թույն է, ուստի նրա հետ շատ զգուշ պիտի վարվել, վորպեսզի պատրաստողը և հողի մեջ մտցնողը չթունաւորվին: Զերմոցներում թունավորված ու սառկած ինտիստանչները չպետք և դուրս թափել, վորովհետեւ ինտիստանչը դիմառիչ միջոց է, նրանք հաճախ ուտում են իրար և առողջ ինտիստանչը թունավորվածին ուտելով ինքն ել թունավորվում և ու սառկում:

Հաճախ շիթիլանոցում կտրելի յե գտնել ինտիստանչի բուռնը, վոր լինում է մի քանի կլոր անցքերով դեպի հողի յերեսը, վորոնք ինտիստանչի մուտքն են հանդիսանում: Այդ բներից ինտիստանչին դուրս գնել կտրելի յե անցքերի մեջ սապակալուր լցնելով:

Շիթիլանոցի ֆիստատունների դեմ պայքարելու գլխավոր միջոցն է—շիթիլանոցը շարունակ մաքուր պահել ավելորդ գոմաղրից ու աղբից, վորի մեջ հավաքվում ու բազմանում են ինտիստանչները:

Բոլոր առք շերմոցները, վորոնց մեջ փռված և յեղել գոմաղր, շիթիլը քաղելուց հետո պետք է քանդել ու բոլոր նյութերը հեռացնել:

Այս բոլոր միջոցներն օգտակար ազդեցություն են ունենում վոչ միայն ինտիստանչի, այլև մյուս ֆիստատունների դեմ:

ՀԱՍ Շիմարապ Գիտ. Գրադ.

FL0003773

